

УДК 65.011.7(477)

БАНКРУТСТВО ПІДПРИЄМСТВ: СПЕКТР НЕВИРІШЕНИХ ПРОБЛЕМ

І.М. Єпіфанова, к.е.н., доц.

Одеський національний політехнічний університет, Одеса, Україна

Єпіфанова І.М. Банкрутство підприємств: спектр невирішених проблем.

Стойка негативна тенденція до збільшення кількості збанкрутілих підприємств в нашій країні на фоні складної політико-економічної ситуації спонукає до здійснення постійного дослідження широкого кола питань, пов'язаних з проблемами банкрутства. У статті висвітлено основні невирішені проблеми у сфері банкрутства підприємства та сформульовано основні напрямки їхнього вирішення. Зазначається, що економічний простір країни потребує наявності цивілізованого ефективного інституту банкрутства. Підкреслюється, що тільки в поєднанні потужних дієвих цілеспрямованих зусиль, як з боку держави, так й з боку підприємств, можливо здійснити суттєвий прорив у вирішенні визначених проблем. Автор звертає увагу на те, що основне пріоритетне значення мають ефективні заходи, спрямовані на запобігання банкрутства.

Ключові слова: проблеми банкрутства, інститут банкрутства, рейтинг "Doing Business"

Єпіфанова І.Н. Банкрутство підприємств: спектр нерешених проблем.

Стойкая негативная тенденция увеличения количества обанкротившихся предприятий в нашей стране на фоне сложной политико-экономической ситуации побуждает к проведению постоянного исследования широкого круга вопросов, относящихся к проблемам банкрутства. В статье освещены основные нерешенные проблемы в сфере банкрутства предприятия и сформулированы основные направления их решения. Отмечается, что экономическое пространство страны нуждается в наличии эффективного института банкрутства. Подчеркивается, что только в объединении мощных действенных целенаправленных усилий, как со стороны государства, так и со стороны предприятий, возможен существенный прорыв в решении определенных проблем. Автор обращает внимание на то, что основное приоритетное значение принадлежит эффективным мероприятиям, направленным на предупреждение банкрутства.

Ключевые слова: проблемы банкрутства, институт банкрутства, рейтинг "Doing Business"

Yepifanova I.M. The bankruptcy of enterprises: the spectrum of unsolved problems.

Stable negative trend of increasing the number of bankrupt enterprises in our country against the backdrop of a complicated political and economic situation induces permanent research of a wide range of issues relating to bankruptcy problems. The article highlights the major unsolved problems of the enterprise bankruptcy and defines the main ways of their solution. It is noted that the existence of an effective bankruptcy institution at the economic area of the country is needed. It is emphasized that significant breakthrough in the solution of certain problems possible only in the consolidation of powerful effective targeted efforts both from the government and from enterprises. The author notes that effective interventions aimed at preventing bankruptcy have major priority.

Keywords: bankruptcy problems, bankruptcy institution, "Doing Business" rating

Успішність економічної політики держави в цілому полягає у забезпеченні фінансової незалежності, платоспроможності базису економіки – окремих підприємств різних галузей економіки, форм власності. Проблема ймовірності банкрутства є важливою для значної кількості вітчизняних підприємств, які на фоні сталих, роками невирішених проблем, у тому числі пов'язаних з дієвістю фінансово-економічної системи країни, функціонують в умовах як світової, так і глибокої внутрішньодержавної економічної кризи, вкрай нестабільної політичної ситуації, недосконалості правового та податкового законодавства. Все це призводить до збільшення кількості неплатоспроможних підприємств, які чітко прямують до банкрутства, що, нажаль, призводить у більшості випадків до ліквідації таких підприємств. І це стає поширеним явищем. Тому дослідження питань, пов'язаних з причинами банкрутства підприємства, заходами щодо його запобігання є актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Широке коло питань, пов'язаних з банкрутством підприємства ґрунтовано досліджували відомі, як зарубіжні науковці, такі як, Альтман Е., Лис Р., Таффлер А., Спрингетт Г., Грязнова А.Г., Іванова Г.П., Федотова М.А., Зайцева О.П., Сайфулін Р.С. і Кадиков Г.Г., так і вітчизняні науковці – Бланк І.О., Базілінська О.Я., Колісник М.К., Подольська О.В., Терещенко О.О., Штангрет А.М. та ін. Дослідження проблем банкрутства також займаються й Войнаренко М., Гук О.В., Матвійчук А.В., Троц І.В., Шапурова О.О. та багато інших. Однак, достатньо фрагментарне висвітлення питань, присвячених саме проблемам банкрутства, а також важливість економічної сутності банкрутства підприємства для сталих ринкових відносин, підтверджують значущість цієї тематики і вимагає продовження дослідження.

Метою статті є висвітлення спектру актуальних невирішених проблем, пов'язаних з банкрутством підприємства та зазначення основних шляхів їхнього вирішення. Вказана мета пов'язана з розв'язанням таких завдань:

- визначення динаміки кількості збанкрутілих підприємств країни;
- підкреслення значення банкрутства підприємств в умовах розвинутих ринкових відносин;

- деталізація причин банкрутства підприємства шляхом угруповання факторів впливу, зазначення основних симптомів банкрутства;
- аналіз законодавчих актів у сфері банкрутства, основних тенденцій їх розвитку;
- підкреслення важливості удосконалення аналітичного підходу при здійсненні аналізу фінансово-господарського становища підприємства при оцінці критерію ймовірності банкрутства;
- зазначення місця країни у рейтингу "Doing business" на основі аналізу якості, структури та напрямків діяльності плану заходів щодо його покращення;
- висвітлення спектру основних невирішених проблем, пов'язаних з банкрутством підприємств і зазначення основних шляхів їхнього вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження

В процесі непростого становлення ринкових відносин в економіці нашої країни, впливу значної кількості факторів, всі взаємопов'язані елементи економічної системи країни опинилися в стані, однозначна характеристика якому – криза. На межі припинення своєї економічної діяльності перебуває значна кількість підприємств, які постають перед проблемою неможливості виконувати свої зовнішні зобов'язання, термін погашення яких вже настав. Така ситуація є основною ознакою банкрутства.

У роботі [1] аналізується кількість порушених справ про банкрутство підприємств: у 1995-1999 рр. констатується значний ріст – з 985 до 6932. Починаючи з 2000 р. спостерігається чітка тенденція до спаду: 2000 р. – 3101 підприємств у 2012 р. – 192. Аналізується кількість підприємств, визнаних банкрутом: з мінімальної кількості – 2 у 1994 році до максимальної – 4359 у 2007 р., далі за роками спостерігається незначне коливання кількості таких підприємств з незначною тенденцією до зменшення (мінімальна кількість – 2964 у 2013 р.). Чітко фіксується стрімке зростання рівня банкрутства підприємств до 2008 р. і зменшення рівня після 2011 р., що

пов'язується з реформуванням законодавства про банкрутство [2].

Всього з 1992 р. по серпень 2014 р.: 41002 підприємств визнано банкрутом; 11777 підприємств ліквідовано; на 31721 підприємствах порушено справу про банкрутство; на 220 підприємствах порушено справу про банкрутство з відкриттям санації [3]. Можна відмітити, що існують фактори, які впливають на збільшення кількості банкрутств підприємств (економічна криза) і, які впливають на зменшення (економічна стабільність та вдосконалення законодавчої бази в сфері банкрутства підприємств).

На жаль, інформація щодо банкрутства підприємств є достатньо закритою, відсутні у вільному доступі звіти, детальний план дій, поточна інформація підрозділу з питань банкрутства, який у теперішній час входить до складу Міністерства юстиції країни, інформація на офіційному сайті практично не оновлюється. Брак інформації щодо висвітлення широкого кола питань, пов'язаних з банкрутством, є однією з важливих проблем, які виникають у дослідженні і яку необхідно вирішувати.

Але, якщо користуватися тільки інформацією Державної служби статистики, можна зазначити таке. В Україні 2014 р. по відношенню до 2013 р. (табл. 1) позначився значним зменшенням кількості підприємств, які функціонували в економічному середовищі країни – на 52341 одиницю (без урахування банків – на 52326 одиницю) або на 13,3%, та зменшенням на 9% кількості підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення. Збиток підприємств до оподаткування збільшився на 652873,8 млн. грн. (без урахування банків – на 599472,7 млн. грн.) або на 418,1% (без урахування банків – на 402%) [3].

Зрозуміло, що кількість підприємств, які ліквідовано з причини банкрутства, знаходиться у прямої залежності від кількості підприємств, які завершили своє функціонування на фоні значного зросту обсягу збитку, отриманого підприємствами за результатами своєї діяльності.

Таблиця 1. Показники діяльності суб'єктів господарювання

Показник	Роки				
	2010	2011	2012	2013	2014
Кількість підприємств усього, одиниць					
– з урахуванням банків	378987	375872	365112	393508	341165
– без урахування банків	378810	375695	364935	393327	341001
у % до попереднього року	x	99,2	97,1	107,8	86,7
на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	83	82	80	86	79
Збиток до оподаткування усього, млн. грн.					
– з урахуванням банків	153674,6	150516,2	176053,8	205230,5	858104,3
– без урахування банків	135235,1	136940,3	172365,7	198528,8	798001,5
у % до попереднього року					
– з урахуванням банків	81,4	97,9	117,0	116,6	418,1
– без урахування банків	92,9	101,3	125,9	115,2	402,0

Джерело: Складено автором за матеріалами [3]

Все це вказує на значний зріст кількості збанкрутілих підприємств на фоні зменшення в країні загальної кількості функціонуючих підприємств. Також необхідно підкреслити, що саме показник «збитковості» є найважливішим критерієм, який чітко фіксує спрямування підприємства до банкрутства.

Виходячи з досліджень закономірностей, тенденцій, передумов банкрутств підприємств на підставі аналізу робіт вищезазначених авторів, можливо деталізувати причини банкрутства шляхом угруповання факторів зовнішнього та внутрішнього впливу.

Зовнішні фактори є об'єктивними по відношенню до підприємства-банкрута:

- світова економічна криза;
- політична нестабільність суспільства;
- зміна зовнішньоекономічної спрямованості держави і необґрунтованість економічної політики уряду;
- погіршення соціально-економічної ситуації;
- недосконалість законодавчої системи;
- наявність стійких кризових явищ в інвестиційній політиці;
- непередбаченість природних катаклізмів з тяжкими економічними наслідками;
- відсутність в країні дієвого інституту банкрутства

Внутрішні фактори впливу, які є суб'єктивними для підприємства-банкрута, можна визначити так:

- несвоєчасність і неадекватність реакції на зміни в ринковому середовищі;
- стійкі недоліки у економічній політиці підприємства;
- недосконалість системи стратегічного планування і розвитку підприємства;
- неефективність використання інструментарію управління підприємством;
- низький техніко-технологічний рівень виробництва (здійснення послуг);
- значні прорахунки в організації праці;
- збільшення різних видів заборгованостей;
- необґрунтованість вибору інвестиційних проектів на фоні недостатності джерел фінансування;
- недостатність або нерегулярність застосування на підприємстві доступних засобів діагностики ймовірності банкрутства.

Банкрутство підприємства є фінальним етапом кризового стану підприємства, яке характеризується фіксацією негативних результатів фінансово-господарської діяльності в процесі просування в напрямку від тимчасової локальної до стабільної загальної неможливості виконувати свої зобов'язання. Важливим є розпізнавання ранніх симптомів кризового стану підприємства, постійний моніторинг сукупності показників діяльності підприємства, які здатні сигналізувати про приближення такого стану. Необхідність використовувати систему

економічних індикаторів – таких показників діяльності підприємства, динаміка яких чітко відповідає негативним змінам в економічному розвитку підприємства, його економічної активності. Враховуючи важливість саме ранній діагностики ймовірності банкрутства, можна навести наступну послідовність і склад груп симптомів банкрутства.

Перша група симптомів чітко характеризує уповільнення ділової активності підприємства: зменшення коефіцієнтів оборотності активів, заборгованостей, запасів, фондівіддачі; збільшення тривалості операційного циклу, оборотності капіталу, запасів, заборгованостей на фоні зменшення прибутку та рентабельності підприємства. Але погіршення цих показників є результатом несприятливої динаміки характеристик, які не дають поки що підстави розглядати поточний фінансовий стан підприємства як критичний, але сигналізують про можливість різкого його погіршення в майбутньому при відсутності своєчасних дієвих заходів: відсутність стратегії розвитку підприємства; обмеженість джерел капітальних вкладень; недооцінка відновлення техніки і технології; неефективна амортизаційна політика; втрата позицій на ринку; неритмічна робота і змушені часті простой підприємства; відтік досвідчених співробітників.

Другу групу симптомів сигналізують вже про такий обсяг і вид заборгованості підприємства, що в найближчій перспективі обов'язково призведе до повної його неплатоспроможності. Фіксування наявності неплатоспроможності різних ступенів – поточної, критичної або понад критичної, сигналізує про фінансовий стан вже реального підприємства-боржника.

Вищезазначене вказує і на необхідність діагностування ймовірності банкрутства на самих ранніх стадіях неефективного функціонування підприємства, і на необхідність формування дієвої управлінської реакції на своєчасне розпізнавання симптомів першої групи.

Значення банкрутства підприємств в умовах сталих ринкових відносин важко переоцінити. Так, основною умовою оздоровлення вітчизняної фінансово-економічної системи, засобом запобігання банкрутства є відновлення платоспроможності платників податків, які знаходяться на порозі банкрутства, запобігання ліквідації суб'єкта підприємницької діяльності. Це забезпечує фінансове оздоровлення підприємств, збереження робочих місць, підвищення виробничого потенціалу, що покладено у базис важливіших напрямів реалізації економічної політики держави. Кризова ж економіка потребує дієвий механізм протидії, функціональним призначенням якого є відновлення платоспроможності підприємств-боржників, який містить у собі систему контролю, діагностики і, по можливості, захисту підприємств від ймовірного економічного краху.

Механізм оздоровлення економіки значною мірою залежить від своєчасної ліквідації неефективних виробничих структур, які не лише не поповнюють бюджет держави, а й є тягарем, об'єктом її постійної підтримки, у тому числі й фінансової, сприяє переливу капіталів у найбільш дохідні сфери, перерозподілу власності від неефективних суб'єктів, до ефективних. Тобто, банкрутство виступає й регулятором ринкової економіки, основним із призначень якого є позбавлення від збиткових неефективних суб'єктів підприємницької діяльності, які обгрунтовано не мають ніяких шансів на відновлення успішності своєї господарської діяльності.

До сфери економічних інтересів країни, безперечно, відноситься інвестиційна привабливість підприємства, а отже й його ринкова ціна, яка напряму залежить, у тому числі, від об'єктивності оцінювання ступеню ймовірності банкрутства.

В Україні банкрутство підприємства, на жаль, досить часто виступає й інструментом фальсифікації і зловживання з метою ухилення, наприклад, від сплати податків через банкрутство, або для виведення активів підприємства-боржника, або при незаконному їх заміщенні [4].

Все вищезазначене вказує на необхідність функціонування в країні ефективного інституту банкрутства, який діє у розвинутих країнах і який є необхідним елементом системи державного регулювання економіки. Наявність в країні дієвої законодавчої бази щодо банкрутства має одне із важливіших значень. Аналіз основних принципів, покладених у основу законодавчих актів, присвячених банкрутству, дозволяє спостерігати зміщення акцентів від самої процедури банкрутства до заходів зі запобігання банкрутства.

Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (Закон «Про банкрутство» від 14 травня 1992 р.) трактує банкрутство, як «визнана арбітражним судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури». В «Методичних рекомендаціях щодо застосування комерційними банками Закону України «Про банкрутство» (від 21 липня 1994 р.), банкрутство характеризується як неможливість юридичної особи (суб'єкта підприємницької діяльності) задовольнити вимоги кредиторів, повернути кредити банку та забезпечити обов'язкові платежі до бюджету у встановлений строк. Вище вказаний Закон «Про банкрутство», але якій набрав чинність 1 січня 2000 р., визначає банкрутство вже як визнану арбітражним судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність, задовольнити визнані судом вимоги кредиторів тільки як через застосування процедури ліквідації. Саме цей етап законотворчих дій визначається дослідниками як суттєвий прорив в сфері санації та запобігання ймовірності банкрутства [5].

Акцентування уваги на неспроможності боржника, задвигає проблему покращення його стану на другорядну позицію. Але ж неспроможність характеризує такий фінансовий стан підприємства, при якому воно вже нездатне продовжувати виробничо-господарську діяльність, самостійно відновити свою платоспроможність і задовольнити в повному обсязі вимоги кредиторів окрім ліквідаційної процедури.

«Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій по приховуванню банкрутства, фіктивного банкрутства або доведення до банкрутства», затверджені наказом Мінекономіки від 26 жовтня 2010 р., метою розробки яких є виявлення резервів підвищення ефективності підприємств шляхом їх санації і акцентування уваги саме на цьому напрямку аналізу діяльності, можна визначити як важливий сигнал з боку уряду щодо важливості запобігання його банкрутства. Концепція документу має чітку попереджальну базу, спрямовану на виявлення ознак неплатоспроможності підприємства, а саме наявності неплатоспроможності, при якій боржник неспроможний виконати свої платіжні зобов'язання, строк оплати яких настав; загроза неплатоспроможності, при якій боржник реально передбачає неможливість виконати платіжні зобов'язання своєчасно. Але саме визначення неплатоспроможності в цьому документі відбувається через призму зафіксованої неспроможності підприємства – потенційного боржника виконувати всі свої зобов'язання після того, як строк їх погашення вже настав. Тобто можна підкреслити протиріччя між декларованим спрямуванням цього документу і його теоретично-практичних основ.

Також, незважаючи на присутність позитивних тенденцій у розвитку законодавчої бази, в цілому її можна характеризувати як застарілу і інертну, яка не відповідає теперішнім викликам економічної життєдіяльності суспільства. На це вказують й роки прийняття останніх законодавчих актів у сфері банкрутства.

Підкреслення важливості здійснення аналізу фінансово-господарського становища підприємства при оцінці неплатоспроможності потребує удосконалення аналітичного підходу до її визначеності. Представлений у документі перелік показників, рекомендованих розробником до використання, потребує доповнення. Так, запропоновану систему показників оцінки фінансово-господарського стану підприємства, необхідно доповнити показниками ділової активності, якщо наголос робити на запобіганні ймовірності банкрутства шляхом виявлення ранніх його симптомів. Саме показники ділової активності характеризують поточну виробничу і комерційну діяльність, динаміку розвитку підприємства, ефективність використання економічного потенціалу.

Індикатором успішності економічних реформ влада країни обрала рейтинг легкості ведення бізнесу "Doing business", який щороку публікує Світовий банк. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» передбачає наявність України у провідній двадцятці цього рейтингу вже за п'ять років. Кожний крок вгору в цьому рейтингу означає додаткові мільйони інвестиційних доларів в економіку, робочі місця, надходження до бюджету, підвищення соціальних стандартів. Показник «врегулювання неплатоспроможності» відноситься до 10 показників, за якими вимірюється рейтинг. Цей показник є важливим для інвестора, який не хоче втратити свої інвестиції в країні з причини банкрутства іншого підприємства [6]. За цим показником Україна протягом останніх п'яти років посідає низьке 142 місце (лише в рейтингу 2014 р. було 141 місце) (табл. 2).

Декларативним і амбіційним можна зазначити намір уряду країни щодо здійснення «потужного ривка і підймання у рейтингу "Doing business-2016" за показником «врегулювання неплатоспроможності» на 75 місце, перескочивши одразу на 67 позицій» [7]. Цей рейтинг має пряме відношення до сфери банкрутства. Так, місце у розділі

«Врегулювання неплатоспроможності» рейтингу "Doing business" вираховується за декількома ключовими параметрами, найбільш важливими з яких вважаються: тривалість процедури банкрутства (у роках), витрати на процедуру (у відсотках від вартості майна підприємства-боржника) та скільки центів на долар заявленої заборгованості одержать кредитори (у центах).

У країнах з розвинутою економікою інвестори (кредитори) отримують понад 70 центів на долар кредиторської заборгованості підприємств-банкрутів, тоді як вартість процедури складає менше 9% від вартості майна боржника. В нашій країні кредитори (інвестори), одержують лише трохи більше 8 центів на кожен вкладений долар в разі банкрутства об'єкту інвестицій. Для того, аби піднятися на 75 сходинку, Україні треба покращити показники в розділі «врегулювання неплатоспроможності» рейтингу і досягти рівня повернення кредиторських вимог в розмірі, як мінімум, 38 центів на долар» [7]. Зараз можна констатувати, що встановлені орієнтири не досягненні. Наявна соціально-економічна ситуація в країні вказує на неможливість їх досягнення у найближчий перспективі.

Таблиця 2. Місце України у рейтингу "Doing business-2015" за показником «врегулювання неплатоспроможності»

Місце	Країна
140	Гондурас
141	Папуа – Нова Гвінея
142	Україна
143	Сьєрра-Леоне
144	Бурунді

Джерело: Складено автором за матеріалами [6]

Незважаючи на ряд об'єктивних факторів, які безпосередньо впливають на дієвість інституту банкрутства країни, необхідно підкреслити проблеми організаційного характеру, вирішення яких дозволило би здійснити значний крок до покращення його функціонування.

Так, питаннями банкрутства до 2010 р. займався Державний департамент з питань банкрутства, який був структурним підрозділом Мінекономіки України. Після ліквідації цього департаменту його функції були покладені на Міністерство юстиції країни. Було створено робочу групу з підготовки змін до законодавства про банкрутство, але стабільної результативної роботи показано не було. Крім того, у 2014 р. було створено, а у 2015 р. ліквідовано Департамент з питань банкрутства. Такі різноспрямовані рухи вказують, що стратегії дій щодо вдосконалення регламентованих процедур у сфері банкрутства немає. Це безпосередньо впливає на якість розроблених заходів.

У табл. 3 надається план заходів (напрямки, їх сутність і круг виконавців), розроблені Міністерством Юстиції країни для покращення

позиції України за напрямом врегулювання неплатоспроможності у рейтингу "Doing Business" на 2015-2018 рр. [7].

На наш погляд, заходи мають загальний декларативний характер. Інститут банкрутства країни повинен базуватися на дієвій законодавчій базі. Традиційно, при дослідженні світовій практиці законодавства про банкрутство, згадуються різноспрямовані шляхи його формування, які базуються на принципах двох підходів – британського та американського. Перший позиціонує банкрутство тільки як засіб повернення боргів кредиторам при процедурі ліквідації боржника. Для другого – характерна реабілітація підприємства і відновлення його платоспроможності. Тенденція до зближення і поєднання обох зазначених підходів у законодавстві розвинутих країн характерна для теперішнього часу [8]. Але у зазначеному плані процедурі банкрутства явно належить пріоритетне місце.

Всі учасники процедури банкрутства законодавчо повинні бути мотивовано орієнтовані до дій, спрямованих, перш за все, на обґрунтоване відродження підприємств-боржників, на

відновлення їх платоспроможності, а не на ліквідацію. У випадку неможливості цього, законодавства про неплатоспроможність повинно гарантувати справедливий розподіл майнових збитків серед усіх суб'єктів права, чії інтереси можуть бути обґрунтовані неплатоспроможністю боржника [9]. Цій напрямком у законотворчому процесі у теперішній час набуває особливого

значення, але у плані він не знайшов ніякого відображення.

Основним виконавцем завдань плану заходів щодо покращення позиції України за напрямом врегулювання неплатоспроможності у рейтингу "Doing Business" є Міністерство юстиції країни, на яке покладено виконання надто широкого сектору функцій, у тому числі й таких, які ніяк не пов'язані з банкрутством.

Таблиця 3. Загальний план заходів щодо покращення позиції України за напрямом врегулювання неплатоспроможності у рейтингу "Doing Business" на 2015-2018 рр.

Напрямок заходів	Сутність заходу	Виконавці, в межах повноважень
Тривалість процедур банкрутства	Вжиття заходів щодо запобігання банкрутству боржника та стимулювання до застосування позасудових процедур відновлення його платоспроможності.	Міністерство юстиції України Вищий господарський суд України Члени робочої групи
	Виявлення причин значної тривалості процедур банкрутства (по справах, що перебувають у провадженні) та вжиття заходів щодо їх скорочення.	Міністерство юстиції України Вищий господарський суд України Члени робочої групи
Заходи щодо зменшення фінансових витрат на процедури банкрутства	Запровадження електронної звітності арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів) із створенням відповідного програмного забезпечення.	Міністерство юстиції України
	Забезпечення прозорості відчуження майна у процедурах банкрутства, шляхом вдосконалення системи реалізації майна боржників, строків та порядку проведення аукціонів, механізму і порядку оформлення результатів продажу майна.	Міністерство юстиції України
	Вдосконалення порядку офіційного оприлюднення відомостей у справі про банкрутство на офіційному веб-сайті Міністерства юстиції України та Вищого господарського суду України в мережі Інтернет.	Міністерство юстиції України Вищий господарський суд України
Ефективність здійснення процедур банкрутства та підвищення коефіцієнту задоволення вимог кредиторів	Виявлення проблемних питань, які потребують вирішення шляхом внесення відповідних змін до законодавства з питань банкрутства.	Міністерство юстиції України Члени робочої групи
	Вдосконалення нормативно-правових актів, розроблених на виконання Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», та усунення неузгодженостей норм законодавства з питань банкрутства з іншими нормами законодавства.	Міністерство юстиції України Члени робочої групи

Джерело: Складено автором за матеріалами [7]

Аналіз фінансово-господарського стану суб'єктів господарювання щодо наявності ознак фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій у разі банкрутства проводиться, як зазначалося вище, згідно з «Методичними рекомендаціями щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства». Відновлення платоспроможності – це системна економічна проблема і відповідати за її вирішення має економічний блок уряду.

Оскільки у банкрутстві підприємств не зацікавлений жоден суб'єкт системи економічної діяльності, це зумовлює необхідність створення механізму державної підтримки підприємств від фінансового краху. Цей механізм повинен

базуватися на функціонуванні ефективної системи діагностики, контролю, та захисту. Також важливо поділяти серед неплатоспроможних суб'єктів господарювання тих, які тимчасово потрапили у скрутне становище і мають певний потенціал для подальшого успішного функціонування і тих, які однозначно не мають такої можливості [10]. Але розроблення механізму державної підтримки, на жаль, також не має місця у перспективному плані заходів.

На протязі останніх років до Комітету з економічної політики Верховної Ради надходить значна кількість пропозицій щодо внесення змін до Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» спеціалістами, які мають безпосереднє відношення до процедури банкрутства, а саме, суддями, експертами, арбітражними керуючими, податківцями,

банкірами. Але окремі пропозиції, як зазначають експерти, навпаки, тільки погіршують ключові показники врегулювання неплатоспроможності, оскільки вводять додаткові процедури погодження щодо провадження у справах про банкрутство з різними контролюючими державними органами [6]. Але не було ухвалено рішення щодо усунування цих додаткових процедур. І розроблений проект закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України», який стосується окремих правових аспектів поліпшення позицій України у рейтингу "Doing Business" не було затверджено, оскільки окремі його норми були спрямовані на ще більше затягування існуючих процедур.

Тільки за умови прийняття основних норм, щодо покращення показників врегулювання неплатоспроможності, внесення змін в підзаконні нормативні акти Міністерства Юстиції та в судову практику у справах про банкрутство, залучення економічного блоку уряду, можливе покращення позицій України за напрямом врегулювання неплатоспроможності у рейтингу "Doing Business". Низький рівень рейтингу щодо ведення бізнесу є прямим відображенням невирішеності проблем у сфері банкрутства підприємств і чітко відображає низьку інвестиційну привабливість нашої країни. Саме залучення інвестицій у теперішній складній економічній ситуації є одним з першочергових завдань уряду. Також наявність зазначених проблем негативно відбиваються на соціальній сфері країни і можуть мати вкрай тяжкі наслідки.

Все вищезазначене дає підставу стверджувати, що й на законодавчому рівні не спостерігається наявність якісних змін у напрямку формування в країні дієвого інституту банкрутства, більш того – можна констатувати відсутність достатнього наміру і підтримки з боку держави щодо ефективного просування в цьому напрямі.

Але ж відомо, що легше попередити певну проблему, небажану ситуацію, ніж усунути потім її наслідки. Тому цілеспрямоване потужне прагнення підприємства до попередження банкрутства має первісне значення [11]. Успіх в цьому залежатиме від ефективності використання, як окремих елементів комплексу інструментарію попередження банкрутства, так і загалом всієї системи комплексу.

Висновки

Отже, враховуючи результати проведеного дослідження, об'єктивні і суб'єктивні фактори впливу на причини банкрутства, можна визначити такі невирішені проблеми:

- не відкритість інформації щодо ситуації у сфері банкрутства підприємств країни, це стосується й офіційної інформації Міністерства юстиції країни, до складу якого належить департамент з питань банкрутства;
- відсутність функціонування в країні ефективного інституту банкрутства, який діє у розвинутих країнах і який є необхідним елементом системи державного регулювання економіки, а саме:
- застарілість законодавчої бази щодо банкрутства, яка не відповідає теперішнім викликам економічної життєдіяльності суспільства;
- недостатня практична реалізація задекларованого наміру зміщення акцентів від самої процедури банкрутства до заходів зі запобігання банкрутства;
- недосконалість аналітичного підходу в рекомендованій методиці здійснення аналізу фінансово-господарського становища підприємства, якщо акцентуватися саме на запобіганні ймовірності банкрутства шляхом виявлення ранніх його симптомів;
- ряд важливих проблем організаційного характеру, які деструктивно впливають на формування ефективного інституту банкрутства країни;
- відсутність стратегії дій щодо вдосконалення регламентованих процедур у сфері банкрутства, що безпосередньо негативно впливає на якість і кількість розроблених Міністерством юстиції заходів;
- недостатність наміру і підтримки з боку держави щодо ефективного просування в напрямку формування дієвого інституту банкрутства країни.

Але тільки в поєднанні потужних цілеспрямованих дієвих зусиль, як з боку держави, так і з боку підприємств, можливо зробити прорив у вирішенні зазначених проблем.

Abstract

The success of economic policy generally consists in ensuring the financial independence, financial solvency of the economy basis – individual enterprises. But there is a clear tendency to increasing the number of bankrupt enterprises in the country. Therefore, the research of issues related to bankruptcy is relevant. Aim of the article is to highlight the spectrum of unresolved problems relating to enterprise bankruptcy and to specify the main ways of their definition. The specified purpose is related with solving of basic problems: specification of the bankrupt reasons, indication of its main signals; analyzing the country's place in the rating "Doing business"; formulation of the problems and indication of the main ways of their solving.

The results of pursued research allowed to highlight a wide range of unsolved problems, which are directly related to bankruptcy: underdevelopment and inertness of legislative framework for enterprise bankruptcy; ineffectiveness of control by the state authorities; and unavailability of effective influence mechanism for measures on decrease the probability of bankruptcy implementation by enterprises; lack of attention for

determining the bankruptcy mechanism infliction at enterprise level; the absence of consulting institutions, which operation task aims to provide skilled care of enterprises.

The persistence of these problems is the main reason for the low ranking of the country on doing business in the world and, as a consequence, low investment attractiveness of significant number of Ukrainian enterprises. This entails negative social and economic consequences for the country. Only in consolidation of powerful effective targeted efforts both from the government and from enterprises the breakthrough in the solution of certain problems is possible. But the application of effective measures to prevent the bankruptcy probability should have priority.

JEL Classification: G33.

Список літератури:

1. Троц І.В. Статистичний огляд банкрутства українських підприємств: національний і регіональний аспект / І.В. Троц // Вісник соціально-економічних досліджень: збірник наукових праць. – 2014. – Вип. 3 (54). – Одеський національний економічний університет. – С. 170-178.
2. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України № 4212-VI від 22.12.2011 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4212-17>.
3. Державна служба статистики України. Статистичний збірник Державна служба статистики України «Діяльність суб'єктів господарювання», 2014, С. 39. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Гега П.Т. Деякі особливості банкрутства в Україні та недоліки правового регулювання – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bankrotam.net/ua/prints/article1/>.
5. Закон України «Про внесення змін до Закону України» Про банкрутство" від 30.06.1999 року за №784-XIV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.exdat.com/docs/720/index-2363.html>.
6. Доля українських підприємств: Банкрутство чи вільний ринок – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bankruptcy-ua.com/articles/2016>.
7. Офіційний сайт Міністерства Юстиції, розділ «Банкрутство» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://derzhreestr.gov.ua/bankruptcy>.
8. Жук Л.А. Господарське право: Навчальний посібник / Жук Л.А., Жук І.Л., Неживець О.М. – К.: Кондор, 2003 – 400 с.
9. Штангрет А.М. Антикризове управління підприємством: навч. посібник / А.М. Штангрет, О.І. Копилук. – К.: Знання, 2007. – 335 с.
10. Коломієць Н.І. Запобігання банкрутству малих підприємств / Н.І. Коломієць // Лісове господарство, лісова, паперова і деревообробна промисловість: міжвідомчий наук.-техніч. збірник. – 2004. – Вип. 29. – С. 248-256.
11. Войнаренко М.П. Формування системи попередження, прогнозування і подолання банкрутства промислових підприємств. / М.П. Войнаренко, І.В. Троц // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2015. – №4 (20). – С. 272-278. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n4.html>.

References:

1. Trots, I.V. (2014). Statystychnyy oghlad bankrutstva ukrainskykh pidpryjemstv: natsionalnyy i regionalnyy aspekt [Statistical review of Ukrainian enterprises bankruptcy, national and regional aspect]. Visnyk sotsialno-ekonomichnyh doslidzhen: zbirnyk naukovykh prats – Newsletter of Social and Economic Research: Scientific researches digest. National economic university of Odessa. Vol. 3 (54), 170-178 [in Ukrainian].
2. Pro vidnovlennia platospromozhnosti borzhnyka abo vyznannia jogo bankrutom: Zakon Ukrajinny № 4212-VI vid 22.12.2011 [On recovery debtor's Solvency or declaring it bankrupt: Law of Ukraine № 4212-VI of 22.12.2011]. (2011, 22 December) Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4212-17> [in Ukrainian].
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrajinny. Statystychnyy zbirnyk Derzhavna sluzhba statystyky Ukrajinny "Dijalnist sub'ektiv gospodariuvannia" [State Statistics Service of Ukraine. Statistical digest State Statistics Service of Ukraine "Business entities activity"]. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

4. Gega, P.T. Dejaki osoblyvosti bankrutstva v Ukrajinі ta nedoliky pravovogo reguliuvannia [Some features of bankruptcy in Ukraine and disadvantages of legal regulation]. Retrieved from <http://bankrotam.net/ua/prints/article1> [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrajinі "Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrajinі Pro bankrutstvo" vid від 30.06.1999 roku za №784-XIV [The Law of Ukraine "On Amendments to the Law of Ukraine" On Bankruptcy "from 30.06.1999 year №784-XIV]. (1999, June). Retrieved from <http://lib.exdat.com/docs/720/index-2363.html> [in Ukrainian].
6. Dolia ukrajinskykh pidpryjemstv: Bankrutstvo chy vilnyy rynok [The fate of the Ukrainian enterprises, bankruptcy or free market]. Retrieved from <http://bankruptcy-ua.com/articles/2016> [in Ukrainian].
7. Ofitsynyy sayt Ministerstva Justytzii, rozdil "Bankrutstvo" [The official website of the Ministry of Justice, section "Bankruptcy"]. Retrieved from <http://derzhreestr.gov.ua/bankruptcy> [in Ukrainian].
8. Zhuk, L.A., Zhuk, I.L., & Nezhyvets, O.M. (2003). Gospodarske pravo [Economic Law]. K.: Kondor [in Ukrainian].
9. Shtangret, A.M., & Kopyliuk, O.I. (2007), Antykryzove upravlinnia pidpryjemstvom [Enterprise crisis management]. K.: Znannya [in Ukrainian].
10. Kolomijets, N.I. (2004). Zapobigannia bankrutstvu malyh pidpryjemstv [Preventing bankruptcy of small enterprises]. Lisove gospodarstvo, lisova, paperova i derevoobrobna promyslovist: mizhvidomchuy nauk.-tehnich. zbirnyk – Forestry, timber, paper and wood industry: interagency sc.-techn. digest. Issue 29, 248-256 [in Ukrainian].
11. Voynarenko, M.P., & Trots, I.V. (2015). Formuvannia systemy poperedzhennia, prognozuvannia i podolannia bankrutstva promyslovykh pidpryjemstv [Formation of warning, forecasting and overcoming bankruptcy system for industrial enterprises]. Ekonomika: realiyi chasu. Naukovyy zhurnal – Economics: time realities. Scientific journal, 4 (20), 272-278. Retrieved from <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n4.html> [in Ukrainian].

Надано до редакційної колегії 25.03.2017

Єпіфанова Ірина Миколаївна / Irina M. Yepifanova
epifodessa@gmail.com

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Банкрутство підприємств: спектр невирішених проблем [Електронний ресурс] / І. М. Єпіфанова // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2017. – № 1 (29). – С. 55-63. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2017/No1/55.pdf>